

Geto

Ani Frank

Aida pakuje kofere.

Nakon 7 godina, konačno negdje putuje.

Putuje u Europu, iz Europe koja to nije. Zapravo jeste, ali kao da i nije.

Ovako bi mogao glasiti početak moje priče, samo što tako ne glasi, (a i glasi).

Jer sam proteklih dana sve, i turistički vodič i kuharica i spremačica, samo ne pisac.

Umjesto da pišem, zadnjih dana vodim nepoznate djevojke kroz Sarajevo, jedna je iz Francuske, druga Amerikanka, koja studira i živi u Beču. Dok se trolejbusom vozimo ka mom unajmljenom stanu, pokazujem Molly građevine koje možemo vidjeti usput. „*Look*“ kažem „*This bridge was created by Eiffel*“. Molly, kaže „*Oh, I see*“, nimalo impresionirana. Neugodno mi je, jer je sigurno vidjela puno veće gradove, zapravo sigurno je vidjela naprimjer Ajfelov toranj, a šta je mali most na maloj rijeci naspram Ajfelovog tornja?

U mojoj kući, pitam je tetkinom zeljanicom i paprikama podgrijanim u mikrovalnoj. I hurmašicom sa orahom. Kaže da je jako ukusno i pita za recept za zeljanicu.

Ne pišem više, jer prije svega želim preživjeti ovaj život bez posla i para, život u getu. O getu ne želim pisati. U getu ne želim živjeti pa sam se zato prijavila na *couch surfing*, odatle moje gošće. Pa sada svako jutro po 2 sata ljubazno odgovaram na mailove i *couch surfing requests*, koji stižu i stižu, a ja još uvijek nigdje ne putujem. Da bih putovala treba mi viza i novca, pa umjesto toga sa svojim gošćama obilazim sarajevske kafane. Obje moje gošće predano zapisuju utiske o gradu u male notese. Pitam se piše li išta o meni u njihovim notesima?

Pitam se o čemu ja da pišem? Kako želim i ja putovati, obilaziti gradove, udisati nepoznati miris vazduha, i to s mapom, baš turistički. Kako želim smočiti nožne prste u nekom moru koje nije Jadransko i udahnuti slani zrak, fotoaparatom fotografisati sve, kao Japanci, namazana kremom od kokosa i smiješiti se svim ljudima koje srećem usput, kao Amerikanka koja me je posjetila. I sve zapisivati u malenu knjižicu.

Kako da pišem, ako nemam „*own room*“ potrebnu za pisanje, kako kaže Virginija?

Svi kažu da im je ovdje lijepo, svi ti ljudi koji dolaze. Da su ljudi divni i ljubazni, da su građevine lijepe, hrana dobra. A onda ipak odu, ja ostajem.

Moji prijatelji polako odlaze, nalazeći ovaj ili onaj način. Emin za koji dan odlazi na postdiplomski u Austriju. Živjeće s djevojkom, Austrijankom. Ja sam ih upoznala. Otišli smo na izložbu crteža. Neka djevojka miloga lica je stajala sama pa sam joj prišla. Vrlo dobro prepoznajem usamljenost u novom i nepoznatom gradu. Samo što je trebalo puno godina da se i meni neko obrati. Djevojka je progovorila na meni nepoznatom njemačkom, pa sam progovorila engleski. Zove se Birgit, kaže, u Sarajevu je na postdiplomskom. Nahvalila sam Emina kada je otišao po piće. Zadnji put kada ju je posjetio, donio mi je mocart kugle iz Beča. Ne može me time utješiti. Dženeta je otišla u London, već neko vrijeme je tamo, živi s momkom, doktorom porijeklom iz Bosne. Čuva djecu da zaradi za život. Kaže da uči Queen English. Rekla sam joj da mi donese žutu kabanicu i žute gumene čizme iz Londona. Ne znam zašto, moja prva asocijacija na London je žuta boja. Taida je završila slikarstvo i otišla na postdiplomski u Beograd. Nina se udala i otišla u Austriju. Žarko je diplomirao, živi u Travniku. Svakoga ljeta radi u Hrvatskoj, što može, jer ima hrvatski pasoš koji ja nemam. Neki dan me je posjetio moj prijatelj Adis, zvani Mačak, obučen u žutu majicu sa natpisima, noseći srebrni lažni zippo i četkicu za zube u plastičnoj putnoj ambalaži. Došao je zbog razgovora za posao – da bude mornar na preookeanskom turističkom brodu. Šest mjeseci rada, mjesečna plata oko 800 – 1000 dolara. Taj posao mi više izgleda kao san, odlazak kao

priča iz neke knjige. Jeste da će tamo spremati krevet ili prati suđe, ali će proputovati cijeli svijet! Hej, proputovati svijet! Još jedan način je, kažu, otići živjeti u Kinu i volonterski saditi bambusova stabla.

Ako bih negdje otputovala, osjećala bih se kao Kolumbo kada je prvi put stupio na tlo „Indije“. Ne umijem reći koliko bi me to promijenilo. Konačno bih osjetila slobodu. Bila bih pristojna, ljubazna. Smiješila bih se. Svaki dan bih stvorila po 1 lik. Izmislila bih ljubavnu priču, udahnula duh gostionica i ulica, izmaštala im prošlost.

Ali to je nemoguće. Jer sam Bosanka.

Šta znači biti bosanka? To znači da je svijet odlučio da mi ne dopusti da putujem. Čitam dnevnik Ane Frank. Ja jevreje volim i razumijem. Ja zbog toga što sam muslimanka živim u getu, u 21. stoljeću, puno godina nakon holokausta. Samo je moj „ormar“ nešto veći, seže do granica moje zemlje, i granica Hrvatske i Srbije.

Zar „Veliki“ koji su donijeli odluku da BiH zatvore u geto misle da bih možda, da odem negdje, opljačkala banku, i demolirala njihov parlament ili nešto? Smirite se, udahnite, ako bih igdje to uradila, bilo bi to ovdje, u ovoj Vukojebini, u ovom šupku Vasionu. Digla bih parlament u zrak i rasprsnula se kao supernova, postala bih bosanska Orleanka, hiljadu ljudi bi mi došlo na sprovod, koji ne znam gdje bi bio jer ne znam odakle sam.

Ja zapravo ne želim da odem za stalno, samo želim da vidim Louvre i muzeje o kojima sam učila, Sagradu Familiju, i čujem otkucaje Big Bena, i da mi to sve bude moguće ukoliko je naprimjer danas petak, a ja imam nekog novca i baš mi se eto putuje negdje odmah sutra. Ja bih samo da malo prošetam i napravim par fotki aparatom koji ću posuditi. Šta ako izvan Bosne ne postoji stvarnost, ako je naprimjer pao meteor i ostatak svijeta se rasuo, Europa se rastopila, Amerika je pokrivena lavom, ali neće da nam kažu, pa nam zato traže vize? Možda naš specifičan genetski miks čini da imamo laserske oči pa rastopimo šta god pogledamo? Možemo tako naprimjer, istopiti Eiffelov toranj? Kako neko ko nije mrdnuo iz svoje mahale može vidjeti šta se nalazi iza zidova geta? Svijet je možda velik, i možda naseljen dinosaurusima, što se mene tiče. Ja to ne bih znala, jer nikada nigdje ne putujem. Ja bih kao i svako radoznalo dijete, da pročeprkam i provirim pa da odlučim. Ja bih mogućnost izbora, ja bih slobodu. Jesam li ja čovjek? Šta sam ja? Koliko vrijedi moj život? Da li je moj život manje vrijedan od života mojih vršnjaka? Šta sam ja skrivila? Čitam i pišem i slikam i studiram, nisam nacionalista niti rasista, nisam terorista, ne bacam čak ni smeće po ulici, štitim životinje.

Moja stvarnost ovoga jutra, daleko je od Evropske stvarnosti. U zgradi nema vode, bez objašnjenja. Nigdje ne mogu naći pepeljaru. Ugazila sam u zrnca prosute soli. Glava me boli. Čudna li su ova kasna, neradnička jutra. Otkako nemam posla, pretvaram se u veliku, lijenu vegetaciju, u domaćicu. Zalijepila sam se za kompjuter, internet je moja jedina veza sa Europom i ostatkom svijeta. Googlam o zdravoj hrani. Čokolada se prikazuje kao drevno božanstvo. Zeleni čaj je ružan, ali piše da su s jednom šoljom dnevno 13% manje šanse da se oboli od raka pluća pa skuham sebi jednu. Dok pržim pileći batak sa curry-jem, od pilića raslih na koncentratu, zove moja majka. Kažem joj da kuham, sva ponosna na sebe. „Zar ti ne učiš? Zašto kuhaš kad moraš učiti?“ pita. Očekivala sam da ću je impresionirati kuhanjem – svi u mojoj porodici su gurmani i proždirači slastica – janjaca na ražnju, ražnjića sa povrćem i teletinom, filovanih paprika, tarhana supe, sarme od japraka, tufahija, bureka, zeljanica...Nemam novaca pa i danas kradem novac za cigarete iz sestrine otvorene kasice – sve po 10 pf. Stid me je, ali vratiću joj kada se zaposlim.

Od januara ne radim. Da li je kapitalistički sistem kad sposobni ljudi sa iskustvom, na finim poslovima (npr. grafički dizajner) rade osam sati i više, i imaju platu i zdravstveno i regres i plaća im se prekovremeni rad, pa tada obično dignu kredit i kupe stan i auto i jednom godišnje putuju negdje na odmor? Da li se taj kapitalistički rad mjeri između ostaloga mjeri i bijelim karticama s kodom, koje se provlače gdje god se krene, i kamerama postavljenim iznad glave? Ovdje kapitalizam ima drugačije lice. Postoji nova zgrada koja blješti, bijele kartice sa kodom i kamere, ali ne postoji uplaćivanje zdravstvenog i penzionog, topli obrok i plaćanje prekovremenog rada.

Bijedna plata se proslijedi za plaćanje kirije za stan, koji se ne može kupiti, jer banka ne daje kredit neosiguranim radnicima, pa onda za dugove i režije. Svaki mjesec treba platiti krov

nad glavom, ili se vratiti u roditeljsku kuću koju sam napustila sa 15 godina. Ne odlazi mi se više u taj grad koji nakon rata koji više nema biblioteku, u kojem ne žive moji prijatelji.

Nisam prva, ni jedina osoba koja ne radi, tješim se. Gotovo cijela država je nezaposlena. Bukowski je iskoračio iz pošte nakon 12 godina. A mogla bih se baviti različitim poslovima.

Biti naprimjer:

Scenarista

Kuharica

Pjevačica

Slikarica

Novinarka

Plesačica

Daktilografkinja

Kućna spremačica

Vegetarijanac

Duhovno biće puno ljubavi za druge

Klovn

Botaničarka

Šetačica pasa

Striptizeta

Pisac scenarija jer u Bosni (ako naučim pisati priče s radnjom)

Mašina za veš se pokvarila, pa telefoniram svom prijatelju Draganu, koji je Srbin, i koji zadnjih par godina popravlja tehničke uređaje po mom stanu, zavrće sijalice, i izbacuje noćne leptirice nježno, da ih ne povrijedi, jer ih se bojim. „Ima li išta čega se ti ne bojiš“, pita on, smijući se. Moj prijatelj koji u hladno novembarsko poslijepodne kopa raku na ilegalnom zemljištu, (jer u Sarajevu nema groblja za pse) visoko gore iznad Sarajeva za moju ljubav, malecko štene koje sam uzela iz SOS centra, štene bez pedigrea. Koji me vodi na izlete u prirodu i čita moje priče. Koji odlično kuha. Sa kojim se šalim da ću se sada udati za njega, jer se sada putovati može i sa srpskim pasošem. Dok čekam da dođe, pravim razmještaj kao kompenzaciju za putovanja. Kad sam pomjerila kauč izenada našo svoj ratni dnevnik koji sam pisala sa 9 godina i za koji sam mislila da je nepovratno izgubljen! Sjedam na rub fotelje i čitam:

(OVAJ DNEVNIK PRIPADA HERCEG AIDI ONA STANUJE U NOVOM TRAVNIKU IMALA JE NAPOLA DNEVNIKA 8 GODINA OVO JE RATNI DNEVNIK U NJEMU SE OPISUJE DOLAZAK RODBINE OVE PORODICE KOJI SU PROGRANICI JER SU IH PROTJERALI ČETNICI U OVOM DNEVNIKU SE OPISUJU SUKOBI BOSANSKI I HRVATSKI JEDINICA TO SU TEO BOSANSKE I HVO I HOS HRVATSKE A PROGNERANICI SU HANKA TETKA HERCEG AIDE ĐULA MAJKA AIDE I MUHO DIDO AIDE SUBHIJA TETKA AIDE I REMZIJA TETAK AIDE GUTLIĆ ARMIN NE ROĐENI BRAT AIDE)

Jutro je. Ustala sam rano neznam jel se sinoć pucalo jer sam odma zaspala.

Bila sam još pospana ali su me istjerali iz kreveta. Ja sam otišla u sobu ne umivši se. Ali sam se poslije opet umila. Bilo je nestalo struje. Odma sam uzela čitati knjigu. sinoć je mama stavila u uši vatu da ne čuje pucnje smijala sam joj se. Izgladnila sam mama još doručak nije napravila pa sam glad jedva preživljavala šampitama. Preključe sam se udarila u nos pame sad boli. Poslije sam crtala mačke koje su ispale lijepe, iako nisam imala baš nekog talenta za crtanje. Hanka je prala veš a ja sam slušala radio oglase malo poslije sjedila sam na kauču umirući od dosade to me je izluđivalo. Bilo mi je dosadno kao zarobljenici nesmiije se

ni na prozor izići mislila sam kad se završe ulične borbe prošetati cijelim gradom da vidim štete. Mojoj rodici granata je pogodila stan u soliteru. Hanka je došla čekala je u merhametu da šta dobije nije ništa dobila a tolko se zadržala. Teta Refka je donjela teglu pokvareni paprika punjeni kupusom za ručak je bio grah u paprikama kupus nije bio pokvaren ali ja nisam tjela jesti graha dok mi nedadne rendanog kisallog kupusa ostala sam gladna Jer mi se nije sviđao kupus iz paprika A tata je rekao dok se ne potroši kupus iz paprika da se drugi neće dobiti. Tako sam odlučila ako mi ubuduće nebudu dali kupusa da ću štrajkovati glađu. Ali Hanka me je došla moliti da će mi dati kupusa samo da jedem tako sam pristala da jedem. Hanka je imala dobar apetit pojela je dva tanjira. Ja sam otišla u malu sobu i prilegla Armin mi je uzeo jastuk ja sam mu otela on se zaderao došla je mama i stala me tući papučom ne pitajući šta je bilo udarila me je u koljeno zabolilo me je da sam probljedila a na nogu šepam. Juče kada sam bila u spavaćoj u ladici maminoj vidjela sam nešto kao čokolada a mi smo imali puno čokolada što nam je suba donijela a danas sam od Lele tražila jednu čokoladu da načne izvadila je čokoladu od riže iz one ladice tako sam saznala gdje je skladište čokolade. Malo poslije osnovala sam družbu nevaljaštva nesmijem kazati ni napisati koju bi mi ako bi napisali otkrili. Malo poslije došao je jedan čovjek koji je toliko bio dosadan da sam se smjesta uvukla u tajno mjesto gdje se nije vidio ni prst pred nosom. Samo sam Subi priznala i pripremila sam zalihu olovki za gađanje. Dido je čitao knjigu o Titu, a tata je rekao ako dođe ustaša da će ga ubiti. hosovac i iz HVO došli su kod nas tražiti oružje mi ga nismo imali. Oko 10 sati neki su u uniformama provalili naš ulaz i opet tražili oružje bilo ih je trojica. Otkrilo se da su oni pljačkaši. Tata Zemki su svašta uzeli a nisu imali ni oznaku HVO pošto su oni provalili ulaz tata se odlučio da presjedi kraj ulaza sa jednim čovjekom jer bi preko noći svaka banda mogla ući u stubište. Lela je izašla u stubište sad svi izlaze u ulaz jer se nemože napolje sva su djeca i noć i dan u stubištu kao najbolja straža. Dogodilo se nešto ja sam izgubila svoju pjesmaricu ali sam je našla. Malo poslije ja sam trčala po sobi i nije mi se spavalo. Ja sam se podvukla pod sto gađala didu jastukom. Hanka uvijek svoj posao i ove večeri me tjera da rano legnem. Malo poslije sam se sakrila u krevet kod dide ali me je Hanka pronašla i vratila u moj krevet i tako sam legla.

22.10. 1992. Novi Travnik

I tada shvatim, da mi ono što imam, niko ne može dati, niti oduzeti.

Da već imam, svoju unutarnju slobodu, dostojanstvo svakog čovjeka, bez obzira gdje živio, ljubav u sebi prema svim ljudima. Niko mi nije uspio prenijeti mržnju i nacionalizam.

A onda sebi puštam jednu pjesmu i pjevušim

„ Ako sam negdje i stigao, bilo je to iznutra, u sebe, u sebe, u sebe, i nikako spolja“
(Milan Mladenović, EKV, “Amerika”)

11.09.2010. Sarajevo